

ללמדו אומנות

מהי חשיבות של המלאכה לפי המקורות השונים:

1. מדרש תנאים לדברים פרק ה פסוק יד ויום

יד ויום השביעי שבת לה' אלהיך למה נאמר לומר לך מה הקב"ה הקדים מה שהיה עתיד לעשות בשבת ועשאו מערב שבת אף אתה הקדים מה שאתה עתיד לעשות בשבת ועשהו מערב שבת: לא תעשה כל מלאכה גדולה היא השבת שאסר בה את המלאכה שהיא חביבה לפניו שהרי ברא את עולמו במאמר לא ביגיעה ולא בעמל וקרא את בריאת העולם מלאכה שנ' (בר' ב' ב') ויכל אלה' ביום השביעי מלאכתו כי בו שבת מכל מלאכתו: חביבה היא המלאכה שהרי כל הבריות שברא הקב"ה בעולמו לא מסר להן מלאכה אלא לבני האדם בלבד: וכן היה ר' מאיר אומר ראית מימך ארי סבל צבי קייץ שועל כורס או אחד מן החיות עושה מלאכה הרי אינן עושין מלאכה והרי הן מתפרנסין בלא מלאכה ובני אדם אינן מתפרנסין אלא מן המלאכה לא מפני שהן קלים מן החיות אלא שהמלאכה חביבה... חביבה היא המלאכה שכל הנביאים נתעסקו בה ביעקב אבינו הוא אומר (בר' ל' ל"א) אשובה ארעה צאנך אשמור במשה הוא אומר (שמות ג' א') ומשה היה רעה: בדוד הוא אומר (תה' ע"ח ע') ויקחהו ממלכאות צאן בעמוס הוא אומר (עמ' ז' י"ד) כי בוקר אנכי ובולס שקמים: ויקחני ה' מאחרי הצאן (שם ט"ו): חביבה היא המלאכה שלא שרת רוח הקדש על אלישע בן שפט אלא מתוך המלאכה שנ' (מ"א י"ט י"ט) וילך וימצא את אלישע בן שפט והוא חורש ומה אליהו אומר לו לך שוב כי מה עשיתי לך (שם כ') שלא לבטלך. גדולה היא המלאכה שכל המצות ומעשים טובים אינן אלא מלאכה חוץ מהגיון תורה ותפלה: גדולה היא השבת שביטלה את המלאכה שיש בה כל המדות הטובות הללו:

2. מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק כא ד"ה אהוב את

אהוב את המלאכה חייב אדם להיות אהוב את המלאכה ועוסק במלאכה. והלא דברים ק"ו ומה אם הקב"ה שלו עולם ומלואו לא ברא אותו אלא בדבר שנאמר בדבר ה' שמים נעשו (תהלים ל"ג ו') והוא כתיב שעשה מלאכה שנאמר מלאכתו אשר עשה (בראשית ב' ב') בני אדם על אחת כמה וכמה: רבי אליעזר אומר גדולה היא מלאכה שאפילו אדם הראשון לא טעם כלום אלא עד שעשה מלאכה שנאמר ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה (שם שם ט"ו): (ועבודה) [וכי עבודה] היה צריך או שמירה היה צריך אלא לעמוד על דבריו שנאמר את ה' אלהיך תירא ואתו תעבוד (דברים ו' י"ג) [וזהו עבודה] וכן הוא אומר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם (שם ה' א') [וזהו שמירה]: ועוד היה רבי אליעזר אומר גדולה היא מלאכה שכשם שנצטוו ישראל על (התורה) [והשבת] כך נצטוו על המלאכה שנאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות כ' ח'): רבי אומר גדולה היא מלאכה שכל מי שאינו עוסק במלאכה בני אדם משיחין בו. מנין איש פלוני אוכל. מנין הוא שותה. משל למה"ד לאשה שאין לה בעל והיא מתקשטת (עצמה) ויוצאה לשוק ובני אדם משיחין בה. כך כל מי שאינו עוסק במלאכה בני אדם משיחין בו. ועוד היה רבי אומר גדולה היא מלאכה שכל מי שהוא עוסק במלאכה אין ידו חסרה פרוטה לעולם: רבי יוסי אומר גדולה היא מלאכה שלא (שרת) [שרתה] שכונה על ישראל עד שעשו מלאכה שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שם כ"ה ח'). ועוד אמר רבי יוסי גדולה היא מלאכה שכל מי שאינו עוסק במלאכה הרי זה מתחייב בנפשו כאי זה צד היה בטל ביום הראשון וביום השני ואין לו מה יאכל [והיו בידו] מעות הקדש ואכל הרי זה מתחייב בנפשו. מי גרם לו להתחייב בנפשו על שלא היה עוסק במלאכה: רבי מאיר אומר גדולה היא מלאכה שכל מי שאינו עושה מלאכה בחול סופו לעשותה בשבת. כאי זה צד היה בטל ביום ראשון וביום שני (ואין) [אין] לו מה יאכל הלך וגנב תפשוהו ומסרוהו למלכות והטילוהו לעשות מלאכה בשבת. מי גרם לו לעשות מלאכה בשבת על שלא עשה [מלאכה] בחול. רבי יהודה אומר גדולה מלאכה שאין אדם מת אלא מתוך הבטלה. באי זה צד עלה לראש הגג ונפל ומת הא לא מת זה אלא מתוך הבטלה. [אמרו לו הרי הוא עומד על האומן]

ונכפה ומת הא לא מת זה אלא מתוך הבטלה]. אמר להם לא שנו חכמים ז"ל אלא שאם חלה שנים או שלשה ימים הא לא מת זה אלא מתוך הבטלה:

ר' אליעזר אומר גדולה היא מלאכה שכל הגוזל את חברו שוה פרוטה צריך (לו) לילך אחריו אפילו למדי. פועל שהיה עושה עם בעל הבית (בכתובות) [בכתובות] אפילו אחת מהם יפה דינר אוכל ואינו בוש. ועוד היה רבי אליעזר אומר גדולה היא מלאכה שכל הנהנה שוה פרוטה מן ההקדש מעל. הפועלים עשו הקדש ונוטלין שכון מן ההקדש:

רבי אלעזר בן עזריה אומר גדולה היא מלאכה שכל אומן ואומן יוצא ומשתבח באומנותו. [כאיזה צד הטרסט יוצא והכרכר על אזנו ומשתבח באומנותו. הצבע יוצא והאירא על אזנו ומשתבח באומנותו. הלבנר יוצא והקולמוס באזנו] ומשתבח באומנותו. הקב"ה קורא אותה מלאכתו שנאמר מלאכתו אשר עשה (בראשית ב' ב') בני אדם על אחת כמה וכמה: רבי אומר גדולה היא מלאכה שאפילו לאדם שתי רבוא אינו יוצא לשוק עד שיתעטף. כאי זה צד יוצא בלנטית קשורה על ירכו וחביתו על כתיפו ומשתבח באומנותו. הקב"ה קורא אותה מלאכתו שנאמר מלאכתו אשר עשה (שם) (שאר) בני אדם על אחת כמה וכמה. ועוד היה רבי אומר גדולה היא מלאכה שאפילו לאדם חצר או גינה (חרנים) [חרבים] ילך ויעסוק בהם כדי שיהא עסוק במלאכה: אמר לו מעשה ברבי יאשיהו שהיה מפנה את כליו מערב שבת עם חשיכה מבית זה לבית זה מזויות זה לזויות זה. אמרו לו רבי למה אתה עושה כך. אמר להם כדי שתעבור עלינו שבת שנאמר שבת וינפש (שמות ל"א י"ז) : שבת מן המלאכה וינפש מן המחשבה:

3. תוספתא מסכת קידושין (ליברמן) פרק א הלכה יא

אי זו היא מצות האב על הבן למול ולפדותו וללמדו תורה וללמדו אומנות ולהשיאו אשה ויש אומ' אף להשיטו בנהר

ר' יהודה או' כל שאין מלמד את בנו אומנות מלמדו ליסטות רבן גמלי' אומ' כל שיש בידו אומנות למה הוא דומה לכרם [שמוקף גדירו לחרי' שמוקף סייג וכל שאין בידו אומנו' למה הוא דומה לכרם] שאין מוקף גדירו ולחריץ (או עריס) שאין מוקף סייג ר' יוסה או' משם רבן גמליאל כל שבידו אומנות למה הוא דומה לאשה שיש לה בעל בין שהיא מתקשטת ובין שאינה מתקשטת אין הכל מסתכלין בה ואם אין מתקשטת היא תהא לה מורא (או מאירה) וכל שאין בידו אומנות למה הוא דומה לאשה שאין לה בעל בין מתקשטת ובין שאינה מתקשטת הכל מסתכלין בה ואם אין מתקשטת היא לא תהא לה מורא (או מאירה).

ר' יוסה בי ר' לעזר אמ' משם רבן גמליאל (ר' אומ') כל שבידו אומנות למה הוא דומה לכרם גדור שאין בהמה וחייה נכנסין לתוכו ואין עוברין ושביין נכנסין לתוכו ואין רואין את מה שבתוכו וכל שאין בידו אומנות למה הוא דומה לכרם פרוץ שבהמה וחייה נכנסין לתוכו ועוברין ושביין נכנסין לתוכו ורואין את מה שבתוכו

4. משנה מסכת כלאים פרק ו משנה א

איזהו עריס הנוטע שורה של חמש גפנים בצד הגדר שהוא גבוה עשרה טפחים או בצד חריץ שהוא עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה נותנין לו עבודתו ד' אמות בית שמאי אומרים מודדין ארבע אמות מעיקר הגפנים לשדה ובית הלל אומרים מן הגדר לשדה ....

5. ויקרא פרק כו

(ג) אם בְּחֻקֵי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֵי תִשְׁמְרוּ וְעֵשִׂיתֶם אִתֶּם: (ד) וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִי: (ה) וְהִשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת בְּצִיר וּבְצִיר יִשִּׁיג אֶת זֶרַע וְאָכַלְתֶּם לְחֶמְקֶם לְשִׁבְעַת יָמִים וְיִשְׁבַּתֶּם לְבָטַח בְּאֶרְצְכֶם: (ו) וְנִתְּנִי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ וְשִׁכְבַּתֶּם וְאִין מִחְרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא תֵעָבֵר בְּאֶרְצְכֶם:

מהי הברכה לפי הנצי"ב?

העמק דבר על ויקרא כו ה

והשיג לכם דיש וגו'. האי לכם מלמדנו בזה ברכה לאדם שיהיו ע"ז עמוסים תמיד בעבודה. וזה מסיים הכתוב ואכלתם לחמכם לשובע. שגדולה מלאכה

שמחממת בעליה. ומאכלו בריאה ממי שיושב והולך בטל. שנית וישבתם לבטח בארצכם. שההולך בטל בע"כ משתדל לעשות עסקים מבחוץ לביתו וארצו כדי לבלות זמנו בהם. משא"כ מי שיש לו עבודה בביתו יושב לבטח בארצו. וזה רצון הקב"ה שיהיו ישראל יושבים תמיד בא"י ויעבדו את ה' כמש"כ לעיל כ"ה י"ט. נמצא דרובי בציר ודיש לבד שהוא ברכה בתבואה הוא ברכה לאדם. וע' מש"כ עוד בשירת האזינו עה"פ ירכיבהו על במתי ארץ שביאר הכתוב שכונן ה' בא"י עבודת הזריעה שיהא ברוב מעשה לזה התכלית שיהא תמיד יושב בא"י בעבודת הארץ:

השוו את דברי רש"י לגמרא בכתובות במקור 12. – מה חשיבות המלאכה לשיטת רש"י?

6. רש"י על מסכת קידושין דף ל/ב

מאי בינייהו - מאי קא מוסיף ר' יהודה:

עייסקא - אם למדו סחורה לת"ק הרי למדו חיים לרבי יהודה דאתי לטעמא אומנות דוקא דכמה פעמים שאין לו במה לעשות סחורה ועומד ומלסטם:

כיצד מפרש המאירי את הגמרא?

7. המאירי על מסכת קידושין דף ל/ב

כבר ביארנו שהאב חייב ללמד את בנו אמנות וכל שלא עשה כן הוא כאלו מלמדו לסטות שכשהוא גדל מבקש למודו ר"ל מה שהורגל בו ואינו מוצא והולך ומלסטם את הבריות ומכל מקום כל שלמדו תורה אין צריך ללמדו אמנות אחרת שיש תורה יש קמח ולמוד תורה ואמנות לצדדין נשנו ויש מפרשין שחייב בשתייהן ואם למדו בעסק ובפרקמטיא אינו צריך אמנות אחרת:

כיצד לומד הירושלמי את החיוב ללמד את הבן מלאכה? השוו לבבלי. מי פשוט יותר?

8. תלמוד ירושלמי מסכת קידושין פרק א דף סא טור א /ה"ז

ללמדו אומנות תני רבי ישמעאל ובחרת בחיים זו אומנות

9. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנ עמוד א

ותנא דבי מנשה : משדכין על התינוקות ליארס בשבת, ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות. - אמר קרא ממצוא חפצך ודבר דבר, חפצך - אסורים, חפצי שמים - מותרין.

10. רש"י שם

ללמדו אומנות - דהא נמי מצוה היא, דכל שאינו מלמדו אומנות מלמדו לסטות, ומצוה ילפינן מקרא בקדושין בהאשה ניקנית (ל, ב) .

11. שר"ת ישכיל עבדי חלק א - אר"ח סימן ז ד"ה טו כ'

טו) כ' להעיר ע"ד הר' החר"ף ז"ל בס' שערי רחמים ח"ב יו"ד סי' כ"ג שכ' דמי יתיר לעסוק במלאכה בית ה' וכו' וכ' להשיג עליו וז"ל הרי מצינו סוג' ערוכה ומפורשת בג' מקומות בשבת ד"ב ע"א ודק"ן ע"א ובכתובות ד"ה ע"א שמותר ללמד אומנות בשבת וכו', והרי קדושת שבת וקדושת בהכ"נ שניהם כאחד שקולים בדב"ז וכו', וא"כ כמו שמצינו שמותר ללמד דברי חול לתינוק בשבת, ה"ה ג"כ שמותר ללמד דברי חול לתינוק בבהכ"נ וכו' עכ"ל, הנה מריהטא דלישניה משמע שמשמע ליה בפי' אוז"ל ללמדו אומנות בשבת, היינו ללמדו לתינוק ממש וע"ז דן בנ"ד ללמד לתינוק דברי חול בבהכ"נ, דהיינו הכתיבה דהיא לתינוק ממש ונוראות נפלאותי על רוחב מבינתו, איך עלה על דעתו לפרש כן כי איך אפשר שיתירו חכמים דברי חול כ"כ לתינוק בשבת דבר שאין הדעת סובלתו, גם אם איתא דכן הוא הדבר תמוה דאיך ללמדו אומנות יספיק לתינוק בדברים בעלמא, דהרי אם האומנות היא כמו חייטים וכיוצא ודאי דלא יספיק לו בדברים בעלמא כ"א במעש' בפועל ממש, ובודאי דבזה א"א להתיר, דאין לך חילול שבת גדול מזה האמנם כל ישר הולך יבין לאשורו, דמ"ש וללמדו אומנות לא קאי על התינוק עצמו, אלא קאי על אומרו משדכין וכו' דהיינו שמשתדלין על התינוק איך לארס לו אשה ואיך ללמדו

אומנות, דהיינו דממונה הקהל או קרוביו יכולים לדבר בשבת בענין זה לטכס עיצה לארס לו אשה ההגונה לו לפי מצבו ולפי יחוסו, וכן באומנות להתייעץ איזה אומנות המתאמת לו לפי טבעו ומזגו ולפי כחו ויכולתו, והגם שאין בזה שום מעשה חול, מ"מ ה"א דבכלל דברי חול הם קמ"ל דדברי מצוה הם,

ישכיל עבדי

ספר שאלות ותשובות של ר' עובדיה הדאיה נולד בירושלים בשנת תר"ן [1890] לאביו ר' שלום הדאיה, שהיה מגדולי ירושלים בנגלה ובנסתר. תוך זמן קצר הפך גם הוא לאחד החכמים הבולטים בירושלים. הוא שימש כראש ישיבת 'בית אל' וכדיין, ופירסם ספרים רבים אחרים בנגלה ובנסתר. נפטר בירושלים בשנת תשמ"ג [1983].

12. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף נט עמוד ב

מתני'. ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה: טוחנת, ואופה, ומכבסת, מבשלת, ומניקה את בנה, מצעת לו המטה, ועושה בצמר. הכניסה לו שפחה אחת - לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת, שתיים - אין מבשלת ואין מניקה את בנה, שלש - אין מצעת לו המטה ואין עושה בצמר, ארבע - יושבת בקתדרא; רבי אליעזר אומר: אפי' הכניסה לו מאה שפחות - כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה. רשב"ג אומר: אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה - יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שיעמום.

גמרא שם - דף סא עמוד ב

מאי בינייהו? איכא בינייהו שפחות. רשב"ג אומר וכו'. היינו תנא קמא! איכא בינייהו, דמיטללא בגורייתא קיטנייתא ונדרשיר.

רש"י שם

דמיטללא בגורייתא קיטנייתא ונדרשיר - משחקת בכלבים דקים ושחוק שקורין אישקק"ש לידי זימה איכא לידי שיעמום ליכא דאין שיעמום אלא ביושב ותוהא ובטל לגמרי.